

ЧОРНОБИЛЬСЬКИЙ СЛІД

Кожного року в квітневому номері журналу ми публікуємо матеріали, пов'язані з аварією на ЧАЕС, яка залишила глибокий слід у долях тисяч лісівників. Сьогодні своїми спогадами та роздумами діляться представники лісової науки. На момент аварії всім їм було менше 30-ти...

Микола Кучма – заступник директора з наукової роботи Всеукраїнського Науково-дослідного інституту цивільного захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, МНС України:

– Для лісівників, які брали участь у ліквідації аварії на ЧАЕС, активна робота в епіцентрі подій (безпосередньо в тридцятикілометровій зоні) залишилася трагічною сторінкою спогадів про причетність до подій, що деякою мірою врятували людство від ядерної біди. Більшість з них працювали на ліквідації аварії не тільки за наказом. На той час ще не пустими словами були “професійний обов'язок”, “служба” тощо.

Зараз стає зрозумілим, що наукові дослідження наслідків радіаційного впливу на лісові біоценози, розпочаті в перші місяці після аварії, для наших фахівців були повною несподіванкою. Десь у великому “Союзі” були висококваліфіковані кадри, які володіли необхідними знаннями. Заступнику міністра лісового господарства УРСР Валерію Брежневу та директору УкрНДІ лісового господарства Петру Пастернаку довелося

вирішити складну проблему – сформувати працездатний колектив, який в жорстких умовах зміг би надати інформацію для

прийняття управлінських рішень.

Маловідомим є факт, що саме вторинні шкідники стали основною причиною загибелі у 1987 році ослаблених під дією іонізуючого випромінювання дерев на межі “рудого лісу”. Негативна дія радіаційного фактора створила сприятливі умови для розвитку популяції вторинних шкідників. Фактично вони

зони ЧАЕС. Однак на тлі грандіозних “планів відновлення” ця ідея не знайшла підтримки. Через два роки був підготовлений проект заліснення ближньої зони, однак і він ліг під суцно. Спостереження за ходом сукцесійних процесів підтвердили доцільність запропонованих тоді заходів.

П. Пастернак і В. Брежньєв з групою лісових спеціалістів перевіряють якість лісових культур на місці захоронення “рудого лісу”

стали причиною розширення площі загиблих насаджень через рік після аварії. За результатами проведених співробітниками УкрНДІ лісового господарства й агролісомеліорації лісопатологічних обстежень було прийнято рішення про авіахімобробку території “рудого” лісу та прилеглих лісових масивів. Це врятувало пригнічені радіацією деревостани від загибелі.

Мало хто знає й про те, що уже в 1988 році фахівцями УкрНДІ лісового господарства був підготовлений проект заліснення десятикілометрової

ВІДЛУННЯ ЧОРНОБИЛЯ

15

Микола Савущик – заступник директора з науки Київської лісової науково-дослідної станції:

– Весну 1986 р. я зустрів у Харкові, проходячи аспірантську підготовку в лабораторії екології УкрНДІЛГА під керівництвом П. Пастернака. Після травневих свят в інституті почала формуватись група співробітників, які повинні були займатись проблемами ліквідації наслідків аварії в лісовому господарстві. Її очолив П. Пастернак. До нього приєдналися Р. Кіселевський і П. Молотков, а також молоді науковці – П. Подкур, А. Гавриленко та М. Кучма.

Працюючи над дисертаційною роботою, я протягом 1986–1988 рр. місяцями бував у лісових підприємствах Полісся (Коростенському, Лугинському, Малинському, Народицькому лісгоспзагах). По закінченню аспірантури, наприкінці 1988 р., за розподілом мене було залишено працювати в інституті, молодшим науковим співробітником лабораторії екології, одним із виконавців Чорнобильської тематики. Інститут на той час розпочав роботи по договору з ВО “Комбінат” щодо наукового супроводу робіт із заліснення 450 га земель ближньої зони ЧАЕС, включаючи територію “рудого лісу”.

Ми обстежували землі перед садінням. Садити культури разом із працівниками Чорнобильського лісгоспазу. На околиці м. Прип'ять закла-

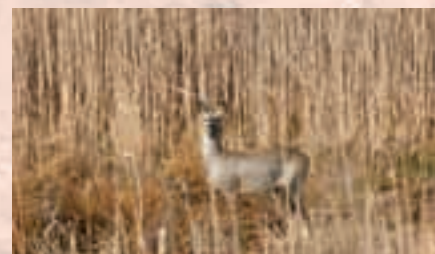
ли розсадник, де вирощували садивний матеріал із закритою кореневою системою для створення ділянок дослідних культур. Оскільки привезти із собою все необхідне ми не могли, тому доводилось використовувати залишене колишніми мешканцями.

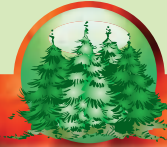
Успішне виконання робіт трималось виключно на винахідливості нашого дружнього колективу. Порівняно з іншими лісівниками-науковцями, нам доводилось перебувати в тридцятикілометровій зоні найбільше часу (близько 150 днів відраджень щорічно). Щодо матеріального забезпечення наших робіт, воно було найгіршим. Не мали ми і власного автомобіля для робіт у десятикілометровій зоні. Тому доводилось вдаватися до різних вигадок, які, м'яко кажучи, часто були незаконними.

Але головне – це добрі стосунки між людьми, які існували в нашому колективі. А ще – бажання захистити людей від біди, яку приніс “мирний” атом.

Михайло Попков – начальник Науково-інформаційного центру лісоуправління (НІЦЛ):

– У Зону відчуження я потрапив у 1990 році, виконуючи договірні роботи з НТЦ НВО “Прип'ять” (пізніше ЧоНЦМД, Екоцентр). У перший приїзд дивним здавалося все: сільські подвір'я, зарослі бур'яном; величезні зграї собак біля їдалень, кабани в садах, устелених килимом з яблук; велика кількість техніки; багатолюдність. В той час у Зоні ще працювали вчені, які представляли еліту наукової думки Союзу. Дослідження планувалися з розмахом і були розраховані на далеку перспективу. Стаціонарні спостереження організовувались не лише

радіологами, але й ґрунтознавцями, геоботаніками, зоологами, гідрологами, лісівниками, генетиками...

Після пожеж 1992 року і створення ДП "Чорнобильліс" напрям моєї роботи в Чорнобилі змінився. Якщо спочатку під час відряджень займався розробкою і веденням баз даних, статистичною обробкою результатів і моделюванням процесів накопичення та переходу радіонуклідів в ґрунти і біомасу для відділу лісової радіобіології, то, починаючи з 1993 року, довелося багато їздити, вивчаючи стан численних згарищ, об'єктів ПЗФ, оцінюючи санітарний стан лісів і хід заростання покинутих сільськогосподарських угідь. Саме тоді я зрозумів, що аварія на ЧАЕС – це трагедія для Людини, але не для Природи, яка із задоволенням скинула пута свого "улюбленого дітища" і почала виправляти створене ним за своїми власними законами... Останніми роками багато говорять і пишуть про "наближене до природи лісівництво", наводячи як приклад спостереження за життям незайманих лісів. Проте, як поводить себе Природа в лісах, створених людиною і кинутих нею, мало хто знає. Зона є тією територією, де можна отримати відповіді на багато важливих запитань. Я буваю тут регулярно, намагаючись фіксувати зміни, що відбуваються, з тим, щоб зрозуміти хід природних процесів і отримати досвід для лісгосподарської практики. Зараз у Зоні проходить друге після аварії лісовпорядкування, результати якого дозволять отримати кількісні оцінки динаміки лісів і підвести перші підсумки.

Микола Давидов – начальник відділу радіоекології Державного науково-дослідного інституту систем контролю та аварійного реагування Мінпаливенерго України:

– У 1986 році я закінчував фізичний факультет Київського університету і як фахівець з ядерної фізики мав працювати на одній із атомних станцій СРСР. Аварія внесла свої корективи. Випадок звів мене з тодішнім начальником науково-технічного управління Мінлісгоспу України Миколою Калетником, який запропонував взяти участь у створенні спеціальної пересувної лабораторії на базі Старопетрівської лісодослідної станції. Нас оснастили двома вимірювачами з потужністю експозиційної дози, бета-радіометром, який використовувався військовими на випадок ядерного вибуху, та автобусом.

За перші два роки довелося об'їхати багато лісгоспів Київської, Житомирської і Чернігівської областей. Працювати доводилось в авральному режимі.

Країна лише після аварії почала вчитися радіоекологічній грамоті. Лісівники в своїй мирній праці були далекі від берів та рентгенів.

З часом на нашій станції створили наукову лабораторію лісової радіобіології, з'явилось сучасне обладнання. Збільшився штат співробітників. На забруднених радіонуклідами лісових ділянках, в тому числі і в тридцятикілометровій зоні ЧАЕС, було закладено цілий ряд постійних пробних площ, дані з яких ми отримуємо до сьогодні. Масштабною роботою була участь у створенні мапи забрудненості радіонуклідами держлісфонду України.

Але за роки праці я жодного разу не пожалкував про те, що довелося дещо змінити фах, – від фізика-ядер-

ника до лісівника-еколога, бо постійно зустрічаюся із цікавими працюючими людьми лісової галузі та мандрую мальовничими куточками нашої країни.

Віталій Сторожук – Науково-інформаційний центр лісоуправління (НІЦЛ):

– Свою трудову біографію я розпочав у 1993 році в Овруцько-Народицькому спецдержлісгоспі, землі якого належали переважно до території зон обов'язкового та добровільного відселення. Він був створений для охорони та захисту лісів насамперед від пожеж.

Люди на цих територіях підсвідомо звикають до помилкового переконання, що життя та радіація сумісні. Проте зовсім не цією приреченою звичкою зумовлена віддана праця простих лісівників, працівників пожежно-хімічних станцій на гасінні пожеж в радіоактивних лісах, які довелося мені спостерігати.

Згадую одну з найбільших лісових пожеж, що сталася поблизу селища Звіздаль. Вона виникла в колишніх колгоспних насадженнях, а згодом перемайнула на державний ліс. В її приборканні взяли участь працівники лісової охорони лісгоспу, пожежно-хімічних станцій, особовий склад батальйону охорони території. Люди та техніка буквально йшли у вогонь, прокладаючи загороджувальну мінералізовану смугу, збиваючи полум'я лопатами та гілками, заливаючи водою з пожежних автомобілів. На території Христинівських пісків НІЦЛ заклав ряд дослідів з інтенсивного розрідження перегушених сосняків та „виправлення” сосняків, пошкоджених кореневою губкою. Сьогодні, вирушаючи на чергові замірювання, ми проїжджаємо межею згаданої пожежі, і з неприхованим задоволенням спостерігаємо за процесами природного відновлення берези та сосни.

На щастя, ліс здатний виживати, а тим паче на Поліссі. Спостереження за природними процесами, що відбуваються на радіоактивних територіях, свідчать про те, що кожна відкрита ділянка землі піддається процесам заліснення або ж заболочення. В цьому аспекті наша Чорнобильська зона дійсно є експериментальною територією глобального масштабу – величезна, майже безлюдна, вона заростає лісами, і не згасає бажання людини жити на рідній землі.

Матеріали підготував
Михайло ПОПКОВ